

KYZİKOS 1989 KAZISI, HADRIAN TAPINAĞI MİMARİ BEZEMELERİ**

Nurettin KOÇHAN*

Arkonnesos (-Kapıdağı) yarımadasının ve dolayısıyla bölgenin, konumu ve ticaretiyle en güçlü kentlerinden biri olan Kyzikos, Klasik, Hellenistik ve Roma Çağı'nda bu gücünü, özellikle mimari anıtlarıyla kanıtlamıştır. Kuruluş mitolojisi¹ eskiye dayanmasına karşın, Kyzikos'un tarihi çağı İ.Ö. 8. yüzyılda bir Milet kolonisi² olarak kurulmasıyla başlatılır.

Yüzyıllar boyunca bölge tarihini yönlendiren Kyzikos'u, Strabon şöyle tanımlamaktadır: "Kent, büyüklük, güzellik, hem barış hem de savaş zamanında yönetiminin mükemmelliği ile Asya'daki en başta gelen kentlerle yarışır durumdadır"³. Bu da, kentin antik dönemdeki gücünü kanıtlamak için yeterlidir sanırım. Ayrıca, İ.Ö. 4. yüzyılda komşu kent sikkelerinin değer ölçülerinin "Kyzikos Stateri"⁴ne göre ayarlandığını⁴ düşünürsek, Kyzikos'un gücü daha iyi anlaşılır.

Roma İmparatorluk Çağı'nda, özellikle İ.S. 2. ve 3. yüzyıllarda, Anadolu'nun diğer bir çok kenti gibi Kyzikos da, altın çağını yaşamıştır. Bunun sonucunda da kentte yapılanma artmış, bir taraftan eski yapılar onarılırken,

(*) Yrd. Doç. Dr. Nurettin KOÇHAN. Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü 25240, ERZURUM

(**) Kyzikos Hadrian Tapınağı mimari benzemelerini yayınlamama izin verdiği için Kyzikos Kazısı Başkanı, hocam, Prof. Dr. Sayın Abdullah Yaylalı'ya teşekkür ederim.

(1) Marquardt-Grigoriadis, *ΙΣ ΤΟΠΙΑ ΤΗΣ ΚΥΖΙΚΟΥ* (1878) 46 vd.

(2) Araştırmacıların bir kısmı Kyzikos'un İ.Ö. 756 da (Plinius, *Nat. Hist.* V 142; Strabon, XIV 635; A. Yaylalı, *I. Kyzikos Paneli* (1988) 1; C. Başaran, *II. Kyzikos Paneli* (1989) 4.); diğer bir kısmı ise İ.Ö. 675 de (Eusebios II 81; Hasluck, *Cyzicus* 163.) kurulduğunu belirterek Ertüzün, *Kapıdağı* 16'da İ.Ö. 7. yüzyılda Milet kolonisi olarak kurulduğunu; E. Ruge, *RE* XII 229, 20 vd.; ve A. Pekman, *Eskiçağda Bazı Anadolu Şehirlerinin Tanrı ve Kahramanlık Ktistesleri* (1970) 23'de buranın bir Milet kolonisi olduğunu belirtmekle yetinir; M. Anabolu, VII Türk Tarih Kongresi (Ankara 25-29 Eylül 1970 Cilt. I) 167'de kentin Milet kolonisi olarak İ.Ö. 756 ve 675 de iki defa kurulduğunu belirtir.

(3) Strabon, XII 575.

(4) A. Yaylalı, *I. Kyzikos Paneli* (1988) 3.

diğer taraftan pek çok anıtsal yapı inşa edilmiştir. Bunlar arasında antik yazarların, hakkında en fazla bilgi verdikleri ve onların dikkatini çeken yapı, Hadrian Tapınağı⁵ olmuştur.

Bugün doğu-batı yönünde uzanan, yaklaşık 4.00-6.00 m yüksekliğinde, mermer kırıkları ve bodur çalılarla örtülü bir tepe görünümünde olan tapınak hakkında, ilk bilgiyi 2. yüzyıl yazarlarından Lukianus'dan⁶ ediniyoruz. Yapımına büyük olasılıkla İ.S. 1 yüzyılda başlanan tapınağın, anıtsal bir yapı olması ve malî sıkıntılar⁷ nedeniyle kısa sürede tamamlanamadığını, ancak İmparator Hadrian'ın parasal desteğiyle inşaatının sürdürüldüğünü yine aynı kaynaktan öğreniyoruz. Kyzikos'a, İmparator Hadrian'ın yardım etmesinin nedeni, kentte İ.S. 123 yılında meydana gelen depremdir⁸. Depremden bir yıl sonra kenti ziyaret eden İmparator Hadrian, kentin ve dolayısıyla tapınağın tahrip olduğunu görünce, onarım için maddi destekte bulunmuş⁹, kent halkının da gayretleriyle tapınağın yapımına yeniden başlanmıştır. Büyük bir olasılıkla ilk önceleri Jupiter'e adanmış¹⁰ olan tapınak, parasal desteği ile yapımı sürdürüldüğü için imparator Hadrian'a da adanmıştır¹¹.

Mimar Aristainatos'un denetiminde yapılan Hadrian Tapınağı hakkında bilgi veren kaynaklardan biri de, hatip Elius Aristeides'e aittir¹². Aristeides, Kyzikos'da yaptığı ünlü konuşmasında, böylesine büyük bir tapınağı ancak Kyzikoslular'ın yapabileceğini, çünkü bu anıtsal yapıya yetecek miktarda mermerin ancak bu bölgedeki mermer ocaklarından¹³ sağlanabile-

- (5) Cas. Dio. LXX 4; Aristeides XVI 240 vd.; Ertüzün, Kapıdağı 87 vd.; A. Yaylalı, I. Kyzikos Paneli (1988) 3.
- (6) Lukianus, SKHOL XXVI 779; Ertüzün, Kapıdağı 124.
- (7) Bu mali sıkıntıların nedeni, İmparator Tiberius'un, Kyzikos'a İmparator Augustus tarafından verilen serbestiyi kaldırmasının da etkisi olmuş olmalı. T. Reinach, BCH 14, 1890, 518.
- (8) Araştırmacılar genel olarak depremin İ.S. 123 yılında meydana geldiğini kabul etmelerine karşın, H. Soysal-S. Sipahioğlu-D. Kolçak -Y. Altınok, Türkiye ve çevresinin Tarihsel Deprem Kataloğu (İ.Ö. 2100-İ.S. 1900) (1981) 31'de bu bölgede İ.S. 117 ve 138'de olmak üzere iki defa deprem olduğunu belirtirler. Ancak bu tarihler antik kaynaklarca doğrulanmamaktadır.
- (9) J. Malalae, Chronographia (1831) 279; T. Reinach, BCH 14, 1890, 518; Ertüzün, Kapıdağı 124; H.P. Laubscher, IstMitt 17, 1967, 212; B. Yalman, İlg 49, 1987, 27.
- (10) J. Malalae, Chronographia (1831) 279; T. Reinach, BCH 14, 1890, 518; Hasluck, Cyzicus 10.
- (11) J. Malalae, Chronographia (1831) 279; T. Reinach, BCH 14, 1890, 517; Hasluck, Cyzicus 10; H.P. Laubscher, IstMitt 17, 1967, 212; Ertüzün, Kapıdağı 124; L. Robert, BCH 102, 1978, 438 vd. da Tapınağın "Hadrian-Zeus Kynégésios" adına yapıldığını belirtir.; Tapınak İmparator Hadrian'a ise "Soteri kai Ktiste" olarak adanır. A. Yaylalı, I. Kyzikos Paneli (1988) 3.
- (12) T. Reinach, BCH 14, 1890, 532; Ertüzün, Kapıdağı 126.
- (13) Özellikle Marmara (Prokonnesos) Adası zengin mermer yataklarına sahiptir. Bkz. Strabon III 16; Ertüzün, Kapıdağı 252; C. Başaran, II. Kyzikos Paneli (1989) 2.

ceğini belirttiikten sonra, tapınağın üç katlı olduğunu ve büyüklüğü ile denizcilere yol gösterdiğini, bunların da tapınağın anıtsallığını vurguladıklarını belirtir¹⁴.

Antoninler döneminde ise tapınağın ikinci bir depremle¹⁵ tekrar tahrip olduğu ve yeniden yapılmaya başlandığı antik yazarların verdiği bilgilerden anlaşılıyor.

6. yüzyıl ortalarında, Bizans İmparatorluk Çağı'nda üçüncü kez deprem¹⁶ sonucu tahrip olan tapınak ve kent, İstanbul'un ön plana çıkmasıyla da siyasi önemini kaybettiğinden halkın burayı terketmesiyle birlikte yavaş yavaş unutulmuştur. Bundan sonra Anconalı Cyriacus'un 1431 yılında Kyzikos'u ziyaretine değin ne bu ünlü tapınaktan, ne de kentten söz edilir.

1431 ve 1444 yılında iki kez Kyzikos'u ziyaret eden Cyriacus¹⁷, ilk ziyaretinde kentteki yapılar içinde en fazla korinth düzenindeki anıtsal Hadrian Tapınağı'ndan etkilenmiştir. İlk ziyaretinde 33 sütunlu, epistyl ve cellası içindeki tanrı heykeliyle ayakta duran, üçgen alınlıklı tapınaktan söz eden Cyriacus, ikinci ziyaretinde sütunların ve tapınak duvarlarının büyük ölçüde tahrip edilmiş olduğunu görmüştür¹⁸.

Bundan sonra Paul Lucas'ın¹⁹ burayı ziyaretine değin tapınaktan söz edilmez. Daha sonra kenti gezen La Mottraye ve J.F. Michaud²⁰, Hadrian Tapınağı'nın altındaki yedi galeriyi görmüş ancak, bunların tapınağın galerileri olduğunu anlayamamış, değişik şekillerde yorumlamışlardır. Bu yıkıntıların Hadrian Tapınağı'na ait olabileceğini ilk olarak Ch. Texier belirtmiştir²¹. Ancak G. Perrot, Texier'in bu buluşundan haberi yokmuşçasına, tapınak kalıntılarını ilk kez tanımlayabildiğini yazar²². Bugün çoğu moloz

(14) T. Reinach, BCH 14, 1890, 518; Ertüzün, Kapıdağı 127.

(15) H.P. Laubscher, IstMitt 17, 1967, 212 vd.; H. Soysal-S. Sipahioğlu -D. Kolçak-Y. Altınok, Türkiye ve Çevresinin Tarihsel Deprem Kataloğu (İ.Ö. 2100-İ.S. 1900) (1981) 31'de İ.S. 155 ve 170 de Bandırma ve yöresinde iki depremin olduğunu belirtmektedirler.

(16) T. Reinach, BCH 14, 1890, 519; Ertüzün, Kapıdağı 128; H.P. Laubscher, IstMitt 17, 1967, 212; M. Anabolu, VII. Türk Tarih Kongresi (Ankara 25-29 Eylül 1970 Cilt. I) 168; H. Soysal-S. Sipahioğlu-D. Kolçak - Y. Altınok, Türkiye ve Çevresinin Tarihsel Deprem Kataloğu (İ.Ö. 2100-İ.S. 1900) (1981) 34.

(17) T. Reinach, BCH 14, 1890, 521; Hasluck, Cyzicus 10; Ertüzün, Kapıdağı 129.

(18) T. Reinach, BCH 14, 1890, 522; Ertüzün, Kapıdağı 129.

(19) P. Lucas, Voyage du Sieur Paul Lucas Fait Ordre du Roy dans la Grèce, L'Asie Mineure, Le Macedoine et L'Afrique (1712) Cilt. I 37.

(20) J.F. Michaud - J.J.F. Poujoulat, Correspondance de L'Orient (1833) Cilt. II, 111; Ertüzün, Kapıdağı 130.

(21) Ch. Texier, L'Asie Mineure (1862) 171.

(22) G. Perrot, Revue Archéologique 1864, 359.

taş ve toprakla dolmuş, doğu–batı yönünde uzanan yedi galeri üzerine²³ inşa edilmiş olan 8x15 sütunlu, pseudodipteros tasarlı korinth düzenindeki bu tapınağın, ne zaman bitirilmiş olduğu henüz kesin olarak saptanmamıştır.

Birçok araştırmacının ilgilendiği bu kentte, ayrıntılı bir incelemeye yönelik olarak ilk kazı çalışmaları 1989 Ağustos’unda Hadrian Tapınağı’nda başlatılmıştır. Çalışmamızın konusunu da bu kazı sırasında bulunan, mimari bezemeler oluşturmaktadır.

Tapınak alanı uzun yıllar kireç ocağı olarak kullanılmış olduğundan²⁴, bezemeler oldukça küçük parçalar halinde ele geçmekte ve çoğunlukla ait olabilecekleri yerler tanımlanamamaktadır. Çoğunlukla ele geçen ise tapınağın korinth başlıklarına ait kenger yapraklarıdır. Mimari bezemeler daha çok yüzeyden ilk 1.00 m de, sık çalıların hemen altında çıkmaktadır. Bu da, kalıntıların büyük oranda bu çalılar tarafından korunduğunu göstermektedir.

1989 Ağustos’unda Hadrian Tapınağı’nda sürdürülen kazılarda irili ufaklı pekçok bezemeli mimari parça ele geçmiştir. Yukarıda değindiğimiz ve yapım evreleriyle ilgili bilgi veren antik yazarların görüşleri, acaba mimari bezemelerin biçim gelişimi içindeki yerleriyle de desteklenmekte midir? Tapınakta ele geçen bezemeli mimari parçaların en önemlisi, çalılarının hemen altında ele geçen Kyz’89 /129 Env. No’lu aslan başı çörtlenli sima parçasıdır (Resim: 1). Lotus–palmetlerin işlendiği bu sima parçasının yapım tarihini antik yazarların verdikleri bilgileri de göz önüne alarak ilkin İmparator Hadrian döneminde aramalıyız.

Araştırmacıların sık sık karşılaştırma örneği olarak kullandıkları Aizanoi Zeus Tapınağı sima parçasıyla²⁵ karşılaştıracak olursak; Aizanoi Zeus’da, açık ve kapalı palmetler açık yaprak göbeğe oturtulmuş, eksen yaprağın oluşturduğu “Y” biçimli üçlü yaprak kümeyi Hadrian Tapınağı lotus–palmetlerinde göremiyoruz. Aizanoi Zeus simasında üçlü, eksen yapraklı lotus–palmetler yanında, yaprakları tek tek yaprak göbeğe oturan açık–kapalı palmetli bezemeler de izlenebiliyor²⁶. Burada yaprak damarlarının kabartma biçiminde verildiği, alt kısımdaki kıvrık dalların körelmiş olduğu görülür. Hernekadar palmetlerde eksen yaprağın üçlü yapılması Hadrian döneminde bir yenilik olarak ortaya çıkıyor ise de, bunun Aizanoi Zeus’da tüm bezeme alanına yaygınlaştırılmadığı izlenebilir. Kyzikos Hadrian

(23) Hasluck, *Cyzicus* 11; Bugün bu galerilerin ancak birkaçını görmek mümkündür.

(24) Dr. K. Makris, *KYZIKOS KAI APTAKH* 77 vd.; Ertüzün, *Kapıdağı* 132.

(25) R. Naumann, *Der Zeustempel zu Aizanoi* (1979) Taf. 67 b; Başaran, *Lotus–Palmet*, Lev. 8a

(26) R. Naumann, *Der Zeustempel zu Aizanoi* (1979) Taf. 56a.

Tapınağı bezemelerinde eksen yaprağın üçlü küme oluşturması dışında Zeus Tapınağı bezemeleriyle biçem yönünden bir benzerlik görülmemektedir. Örgüye yüzeylerinin düz işlenişi dışında, Hadrian dönemine verilen Aizanoi Hamam Gymnasiumu²⁷ ve Bergama Kızılavlu²⁸ ile de Hadrian Tapınağı bezemeleri arasında biçem birliği olduğu söylenemez.

Hadrian dönemi klasiğinin devam ettiği gözlenen ve Antoninler dönemine geçişi en güzel ortaya koyan, Bergama Asklepion'daki Asklepios Tapınağı sima parçasıdır²⁹. Ancak, İ.S. 2. yüzyıl ortalarına tarihlenen³⁰ bu bezeme de iri örgeleri, kapalı palmet uçlarının düğümlemeye başlaması, yaprak aralarının derin oyulması ile oluşan barok yapısıyla ilk bakışta Hadrian Tapınağı bezemeleriyle benzermiş gibi görünür. Ayrıntıya inilince bu benzerliğin yalnız görünüşte kaldığını, Hadrian Tapınağı simasındaki lotus-palmetlerin geniş yaprak yüzeyleri, ayrıntıya fazla yer verilmeyişi, yaprak aralarının derin oyulması, zemine yayılmaları ve kapalı palmetlerde yaprak uçlarının tam olarak düğümlemesiyle Antoninler dönemi yapılarının biçimini yansıtır. Özellikle geniş, kapalı palmet yaprak uçlarının düğümlemiş olması, yaprak aralarının dar ve derin oyulması ile Efes Doğu Gymnasiumu kornişindeki³¹ kapalı palmetlerle biçem yönünden benzerdir. Doğu Gymnasiumu korniş parçasında kapalı palmet yapraklarını birbirine bağlayan göbek bağı bandı Hadrian Tapınağı simasının lotus çiçeğinde karşımıza çıkmaktadır³². Aynı biçem özelliklerinin Efes Doğu Gymnasiumu sima³³

- (27) F. von J. Arundell, *Discoveries in Asia Minor. Including a Description of the Ruins of Several Ancient Cities and Especially Antioch of Pisidia* (1834) 348 vd.; R. Naumann, *AA* 1980, 123 vd., Abb. 14; ay., *AA* 1982, 345 vd. (İ.S. 2. yüzyıl); Başaran, *Lotus-Palmet* 163 Lev. 10d.
- (28) W. Koenigs-W. Radt, *IstMitt* 29, 1979, 317 vd., Taf. 117; Başaran, *Lotus-Palmet* 38 Lev. 11 a; ay., *TürkAD* 28, 1989, 58 Res. 11.
- (29) O. Ziegenaus-G. de Luca, *AvP* XI 2, 1975, 87 Lev. 5a; Başaran, *Lotus-Palmet*. 43 Lev. 11 b.
- (30) A. Boethius, *Etruscan and Roman Architecture* (1970) 388 İ.S. 2. yüzyıl; M. Anabolu, *Küçük Asya Roma İmparatorluk Çağı Tapınakları* (1970) 96 İ.S. 142 /150; E. Akurgal, *Ancient Civilizations and Ruins of Turkey* (1983)⁵, 110 İ.S. 150; Başaran, *Lotus-Palmet* 43 İ.S. 2. yüzyıl ortaları.
- (31) J. Keil, *Öjh* 27, 1932 Beibl. 25 Abb. 33; ay., *Öjh* 28, 1933 Beibl. 13 Abb. 3; V. İdil, *Efes Doğu Gymnasiumu'nda Aphrodisias dekorasyon okulunun çalıştığını belirtir* (*Anadolu* XX 1976 /77, 29).
- (32) Aynı bağın kapalı palmet bezeğinde de olup olmadığını, bu bezeklerin alt kısımlarına ait herhangi bir parça ele geçmediğinden bilemiyoruz.
- (33) J. Keil, *Öjh* 25, 1930 Beibl. 42; ay., *Öjh* 26, 1931 Beibl. 18; ay., *Ephesos: Ein Führer durch die Ruinen Stätte und ihre Geschichte* (1964) 84 vd.; F. Miltner, *Ephesos* (1958) 73; B. Aran, *Anadolu'da Roma Devri Mimarisi. Plan Bakımından Bölgesel Özellikleri Üzerine bir Araştırma* (İTÜ. Yayınlanmamış Doktora Tezi 1971) 65; W. Alzinger-D. Knibbe, *Ephesos*

parçasında da görülmesi, Hadrian Tapınağı sima bezemesinin de anılan yapılarla çağdaş olduğunu kanıtlar sanırım. Yine Hadrian Tapınağı simasına ait Kyz'89 /61 Env. Nolu lotus-palmet bezemesi (Resim: 2) ile Kyz'89 /63 ve 103 Env. Nolu parçalardaki (Resim: 3, 4) lotus çiçeklerinin göbek kısmı ve kıvrık dallar da benzer biçem özelliklerini içermektedir.

Tüm bu biçem benzerliklerine karşın, Kyzikos Hadrian Tapınağı simasındaki lotus-palmetleri; eksen yapraklarının üçlü küme oluşturması, yaprak aralarının derin, ancak geniş oyulması ve kıvrık dallarının işlenişi ile Hadrian dönemi klasiğinden tam olarak kurtulamamış izlenimi verir ise de bunu Kyzikos'un kendine özgü yapısıyla açıklayabiliriz.

Kyzikos Hadrian Tapınağı lotus-palmet bezemesinde tanık olunan biçem, ion kymationu üzerinde de izlenebilmektedir. Tarihleme açısından Hadrian Tapınağı'nın Kyz'89 /56, 62 ve 126 Env. Nolu bezemeler (Resim: 5, 6, 7) büyük önem taşımaktadır. Biçem yönünden birbirinin benzeri olan bu üç bezeme de; çanakların yanlara doğru yayvan biçimde açılması, düzleştirilmiş çanak kenarları, derin oyulmuş kanalları ve yan kanatlarıyla çanaklara bağlanan kısa saplı ok uçlarıyla, özellikle Efes Doğu Gymnasiumu³⁴, Serapis Tapınağı³⁵ ve Tiyatro Gymnasiumu³⁶ ile biçem birliği göstermektedir. Bugüne değin araştırmacılar Hadrian Tapınağı'nı daha çok Aizanoi Zeus Tapınağı ile karşılaştırmışlardır, ancak elimize geçen bezemelerin biçem özellikleri Aizanoi Zeus Tapınağı'nın mimari bezemeleriyle³⁷ birlik

ein Rundgang durch die Ruinen (1972) 43; S. Türkoğlu-E. Atalay, Efes (1978) 48 vd.; E. Akurgal, Ancient Civilizations and Ruins of Turkey (1983)⁵, 157; W. Koenigs, Türkei: Die Westküste von Troja bis Knidos (1984) 107; Başaran, Lotus-Palmet 49 Lev. 13 d; ay., TürkAD 28, 1989, 59 Res. 15.

- (34) J. Keil, Öjh 27-1, 1932 Beibl. 25 Abb. 33; ay., Öjh 28-1, 1932 Beibl. 5, 13 Abb. 3; Başaran, Lotus-Palmet 47, 151 Lev. 13a; M. Karaosmanoğlu, Anadolu Mimari Bezekleri III Roma Çağı Yumurta Dizisi (A.Ü. Sosyal Bilimler Enst. Yayınlanmamış Doktora Tezi 1987) 37, 73 Lev. 19b.
- (35) C. Leon, Die Bauornamentik. Das Trajanforum und ihre Stellung in der Früh und Mittelkaiserzeitlicher Architekturdekoration Roms (1971) 285 Lev. 141, 4; W. Alzinger-D. Knibbe, Ephessos ein Rundgang durch die Ruinen (1972) 34; S. Türkoğlu-E. Atalay, Efes (1978) 56 vd., Res. 9; W. Koenigs-W. Radt, IstMitt 29, 1979, 346 Taf. 122, 3; Başaran, Lotus-Palmet 48 Lev. 13b; M. Karaosmanoğlu, Anadolu Mimari Bezekleri III Roma Çağı Yumurta Dizisi (A.Ü. Sosyal Bil. Enst. Yayınlanmamış Doktora Tezi 1987) 37, 74 Lev. 19 d; V.M. Strocka, IstMitt 38, 1988, 305 Taf. 46, 6.
- (36) Başaran, Lotus-Palmet 49 vd., 153 Lev. 13 d; ay., TürkAD 28, 1989, 59 Res. 15; M. Karaosmanoğlu, Anadolu Mimari Bezekleri III Roma Çağı Yumurta Dizisi (A.Ü. Sosyal Bil. Enst. Yayınlanmamış Doktora Tezi 1987) 37, 73 Lev. 19 c.
- (37) R. Naumann, Der Zeustempel zu Aizanoi (1979) 43, 69 Taf. 51; E. Wiegand, JdI 29, 1914, 87; M. Karaosmanoğlu, Anadolu Mimari Bezekleri III Roma Çağı Yumurta Dizisi (A.Ü.

göstermemektedir. Aizanoi Zeus'da, sivri uçlu yumurtalar çanakları tam olarak doldurmuş, bombeli çanaklar arasında kısa kanatlı, uzun saplı ok uçları yer almıştır. Bütün bunlar, Hadrian dönemi biçem özelliğidir ve Kyzikos Hadrian Tapınağı'ndan şu anda elimizde olan bezemelerin biçemi ile birlik göstermemektedir.

Kyzikos Hadrian Tapınağı'nda 1989 döneminde sürdürülen kazı çalışmaları sırasında hernekadar sağlam bir sütun başlığı ele geçmemiş ise de, korinth başlıklarına ait bazı parçaların ele geçmiş olması, bu konuda az da olsa bilgi edinmemizi sağlamaktadır. Şimdi akanthus yapraklarına ait bu küçük parçaların yardımıyla korinth sütun başlıklarının biçem gelişimi içindeki yerini saptamaya çalışalım; Kyz'89/111 ve 118 Env. No'lu akanthus yapraklarının (Resim: 8,9), yaprak dilimleri arasındaki gözlerin su damlası şekline dönüşmesiyle Efes Hadrian Tapınağı ante başlığına³⁸ benzerlik göstermesine karşın, akanthus yapraklarının daha uzun ve sivri uçlu olmalarıyla Bergama Kızılavlu³⁹ ile Asklepieion Kuzey Salonu'ndaki başlıkların⁴⁰ biçimine daha yakındır. Ayrıca Kyz'89/92 ve 105 Env. Nolu akanthus yaprak parçaları (Resim: 10, 11) da yukarıda değindiklerimizle aynı biçemi göstermektedir. Kyz'89/112 Env. No'lu akanthus yaprağı (Resim: 12) ise, uzun yaprak aralarının derin kanallar halinde oyulması, yaprakların uzun ve sivri uçlu olmaları, yaprak damarlarının derin, ancak yayvan yaprak içinde, ince verilmesi ile Efes Serapis Tapınağı⁴¹ ve Bergama Asklepieion Tapınağı plaster başlıklarıyla⁴² karşılaştırılabilir. Bu akanthus yaprakları-

Sosyal Bil. Enst. Yayınlanmamış Doktora Tezi 1987) 29, 62 Lev. 11b; Kyzikos Hadrian Tapınağı'nda da Aizanoi Zeus Tapınağı İon sütun başlıklarının hemen altında (Naumann, age. Taf. 53) görülen çift kulplu vazo formlarının benzeri bezemeler bulunmuştur. Aynı tür bezeme Notion'da da (Naumann, age. Abb. 34) görülmektedir. Kyzikos'da bulunan Kyz'89/99 Env. No'lu bezeme, Naumann'ın da (age. 69) dediği gibi bu iki tapınağın benzer yönlerinden biridir. Ayrıca, iki tapınakta da altta galeriler yer almaktadır.

- (38) W.D. Heilmeyer, R.M. ErgH. 16, 1970, 87, 99 Lev. 25, 2; V. İdil, Anadolu XX 1976/77, 14 Lev. 7, 4.
- (39) W.D. Heilmeyer, RM, ErgH. 16, 1970, 90 Lev. 26, 4; V. İdil, Anadolu XX 1976/177, 16 Lev. 83.
- (40) O. Deubner, Das Asklepieion von Pergamon (1938) 45 Taf. 37; Th. Wiegand, Zweiter Ber. über die Ausgrab. in Pergamon 1928-32, V Das Asklepieion (1932) 21 Taf. 10; W.D. Heilmeyer, RM ErgH. 16, 1970, 94 vd., Lev. 28, 3.4; V. M. Strocka, Proceeding Xth. Intern. Congr. Class. Arch. (Ankara-İzmir 1978) 899 Lev. 288, 16; V. İdil, Anadolu XX 1976/77, 21 Lev. 10, 2.3.
- (41) R. Heberday, Öjh 18, 1915, 79-83 Abb. 31; W.D. Heilmeyer, RM., ErgH. 16, 1970, 100 Lev. 33, 2; W. Koenigs-W.Radt, IstMitt 29, 1979, 346 vd., Lev. 122, 4; V. İdil, Anadolu XX 1976/77, 30 Lev. 14, 1.
- (42) O. Deubner, Das Asklepieion von Pergamon (1938) 46, 54; V. İdil, Anadolu XX 1976/77, 23 Lev. 11, 3.

nın biçem gelişimi içindeki yerleri de, daha önce diğer bezemeler için saptadığımız tarihleri destekler niteliktedir.

Sonuç olarak, incelemeye çalıştığımız bütün bu mimari bezemeler, Kyzikos'un ekonomik yönden olduğu gibi, sanat alanında da komşu kentlerden geri kalmadığını, özellikle Bergama'dan etkilenmesine karşın kendine özgü bir biçem yarattığını ortaya koymaktadır.

Kısaltmalar:

- Başaran, Lotus-Palmet: C. Başaran, Anadolu Mimari Bezemeleri II Roma Çağı Lotus-Palmet Örgesi (A.Ü. Sosyal Bilimler Enst. 1987. Yayınlanmamış Doktora Tezi)
- Ertüzün, Kapıdağı : R.M. Ertüzün, Kapıdağı Yarımadası ve Çevresindeki Adalar (1964)
- Hasluck, Cyzicus : F. W. Hasluck, Cyzicus (1910)

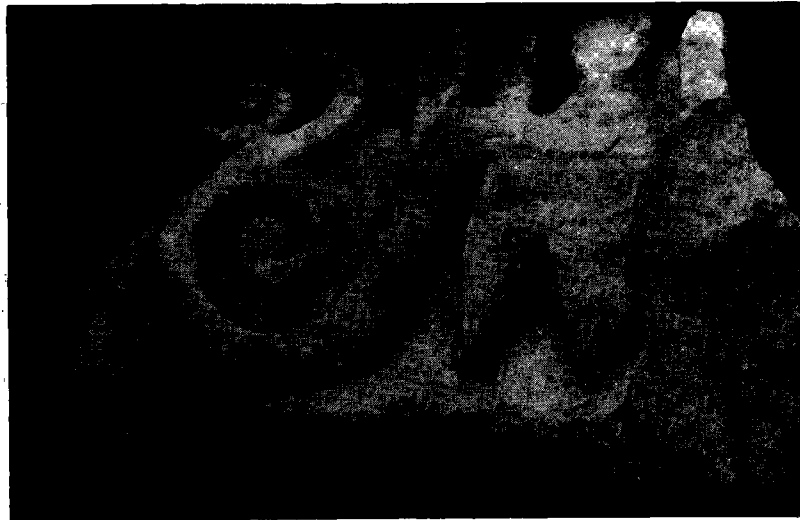
Resim: 1

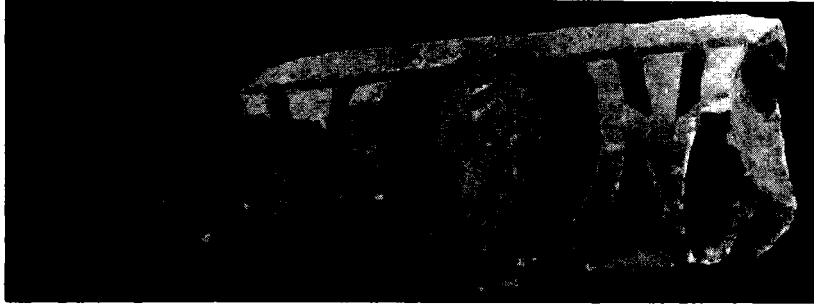
Resim: 2

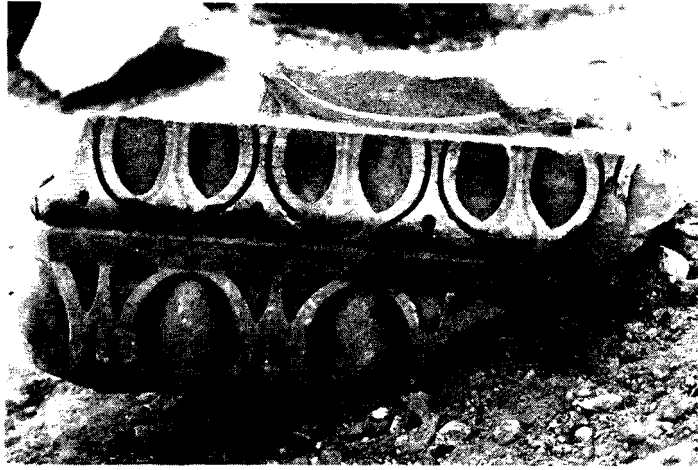
Resim: 3

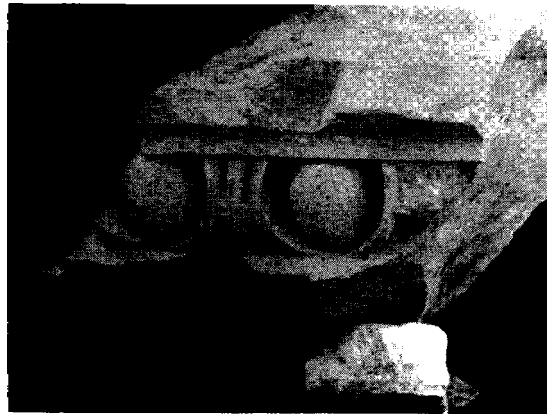
Resim: 4

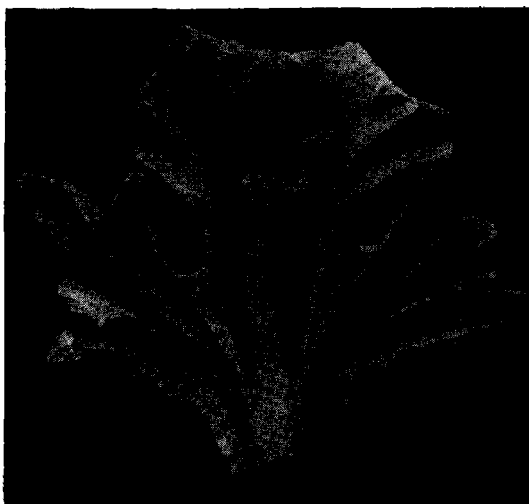
Resim: 5

Resim: 6

Resim: 7

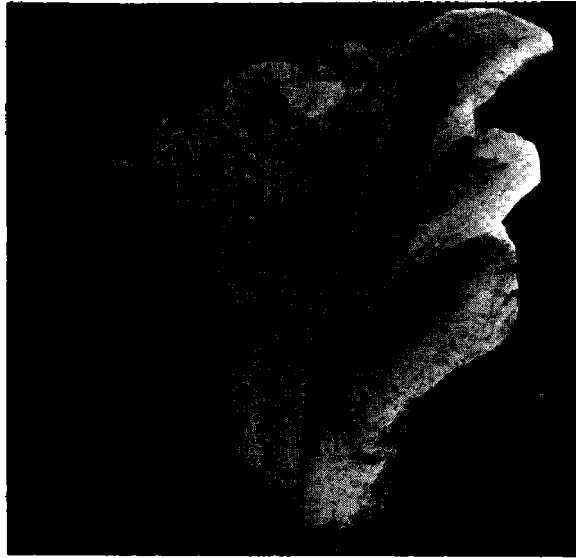
Resim: 8

Resim: 9

Resim: 10

Resim: 11

Resim: 12

